

УДК 342.09.364.054

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-3-13>

ДІЯЛЬНІСТЬ БЛАГОДІЙНИХ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Гамулець Максим Ігорович,

аспірант кафедри адміністративно-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79007, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5793-1365>

***Анотація.** У статті на підставі чинного законодавства у контексті комплексного системного аналізу розглянуто діяльність благодійних неприбуткових організацій в умовах цифрової економіки. Об'єкт дослідження є адміністративно-правові відносини, що виникають у процесі здійснення благодійними неприбутковими організаціями різних видів діяльності. Предмет дослідження – наукові праці українських і зарубіжних учених, законодавчі та інші нормативно-правові акти, які регулюють відносини, що виникають у процесі здійснення цими організаціями діяльності та практика їх застосування. Методологічна основа – система загальнонаукових і приватно-наукових методів пізнання: аналіз, синтез, аналогія, індукція та дедукція; історико-правовий; системно-структурний; порівняльно-правовий. Зазначено, що у галузях публічного права благодійні юридичні особи виділені у самостійну групу неприбуткових організацій, яким надано право отримувати бюджетну фінансову підтримку та матеріальну допомогу. Благодійні організації – це неприбуткові організації, які створюються для благодійної та соціальної підтримки населення, захисту прав і свобод громадян, в тому числі в умовах воєнного стану. Цифровізація дозволила частково перенести вчинення юридично-значних дій у віртуальне середовище, продемонструвавши формальність та спростивши на практиці здійснення фактичних дій суб'єктами правовідносин у сфер діяльності благодійних неприбуткових організацій. Цифровізація виступає суттєвим каталізатором для прискорення динаміки розвитку суспільних відносин у сфері благодійності. Визначено класифікацію джерел фінансування стосовно благодійних неприбуткових організацій, де у складі коштів виділяються: кошти без зазначення мети використання та цільові кошти, які поділяються на бюджетні асигнування, цільовий капітал, кошти на певні програми та проекти, та кошти на провадження статутної діяльності благодійної організації.*

***Ключові слова:** благодійність, громадянське суспільство, економіка, фінансові кошти, надання послуг, цифровізація.*

Hamulets Maksym. ACTIVITIES OF CHARITABLE NON-PROFIT ORGANIZATIONS UNDER CONDITIONS OF THE DIGITAL ECONOMY

***Abstract.** The article deals with the activities of charitable non-profit organizations under conditions of the digital economy based on the current legislation in the context of complex system analysis. The research object is the administrative and legal relations that arise from implementing various activities carried out by charitable non-profit organizations. The subject of the study is the scientific works of Ukrainian and foreign scholars, the legislative and other normative legal acts regulating the relations that arise from the activities of these organizations, and the practice of their application. The methodological basis is a system of general scientific and private scientific methods of cognition: analysis, synthesis, analogy, induction and deduction; historical and legal; systemic and structural; comparative and legal. It noted that in public law, charitable legal entities are separated into an independent group of non-profit organizations, giving them the right to receive budgetary, financial support and material assistance. Charitable organizations are non-profit organizations created for generous and social support of the population. They protect citizens' rights and freedoms, including under martial law. Digitalization made it possible to partially transfer the performance of legally significant actions to the virtual environment, demonstrating formality and simplifying the implementation of actual measures by subjects of legal relations in the activity of charitable non-profit organizations. Digitalization acts as a significant catalyst for accelerating the dynamics of public relations development in the charity field. The classification of funding sources for charitable non-profit organizations is defined where the funds are divided into: funds without specifying the purpose of use and targeted funds, including budget allocations, target capital, funds for specific programs and projects, and funds for the implementation of the charitable organization's statutory activities.*

***Key words:** charity, civil society, economy, financial resources, service provision, digitalization.*

Вступ. У 1990-х роках в Україні у міру переходу на ринкові відносини активізувалися політичні процеси та розпочалося формування громадянського суспільства. Спочатку воно розглядалося як середовище, в якому співіснують неофіційні структури, різні суспільні та соціальні інститути. У 2000-х роках, коли на перший план вийшли економічні інтереси, громадянське суспільство стало визначати з акцентом на економічну складову, або як сферу, яка виступає основою соціальної економіки, коли ринок підпорядковується виконанню соціальних цілей. Створення та розвиток інститутів громадянського суспільства належить до необхідних умов скоординованої діяльності суб'єктів економічних відносин. Під час проведення ринкових перетворень актуальним стає питання взаємодії громадянського суспільства, держави та економіки. Одним із елементів структури громадянського суспільства, що формується в Україні, є благодійні неприбуткові організації, які називають важливим суспільним каналом діяльності громадянського суспільства.

Діяльність благодійних організацій в Україні вивчали: О. Адаменко, Ю. Асадчев, Л. Ваховський, Н. Гупан, І. Завидняк, І. Зверева, С. Золотухіна, О. Донік, Т. Курінна, Г. Лактіонова, М. Лапіна, А. Нарядько, Л. Омельчук, Н. Сейко, Р. Сербін, О. Сухомлинська, В. Стинська, П. Цимбал, С. Харченко і інші вчені. Розвиток цифрової економіки вимагає дослідження впливу інформаційно-комунікаційних технологій на всі сфери життя у тому числі на діяльність благодійних організацій.

Метою статті є діяльність благодійних неприбуткових організацій в умовах цифрової економіки.

Методологія та методи. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові та приватні наукові методи: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, логічного порівняння, експертних оцінок. Для обґрунтування висновків та рекомендацій використовувалися офіційні інформаційні джерела: нормативно-правові акти. На цій основі виконано контент-аналіз діяльності соціально-орі-

єнтованих некомерційних організацій. Це дозволило зробити висновки про стан та проблеми функціонування, виявити не вирішені питання, обґрунтувати можливі заходи. Для оцінки роботи неприбуткових благодійних організацій використовували офіційні публікації: інформаційні матеріали, доповіді органів виконавчої влади, звіти наукових і громадських об'єднань, монографічна література, періодичні наукові видання.

Результати. Поняття благодійних неприбуткових організацій було введено у правове поле у 2012 році [1]. Їх статус визначено в чинній нормативно-правовій базі: створення регламентується передбаченими організаційно-правовими формами, виконувани функції спрямовані на подолання соціальних проблем та здійснення суспільно значимих видів діяльності.

Еволюційне формування інституційних умов та усвідомлення у суспільстві необхідності створення сприятливого середовища для розвитку даного типу організацій ініціює роботу законодавчих органів у напрямі підтримки стійкості загальногосподарської та фінансової діяльності для вирішення загальнодержавного завдання створення якісно нової системи соціального обслуговування населення.

Перехід до нового технологічного устрою активізує цифровізацію економіки. Благодійними неприбутковими організаціями є неприбуткові організації, створені у формах: громадські об'єднання (крім політичних партій); релігійні організації; неприбуткові партнерства; приватні установи; автономні неприбуткові організації; фонди тощо. Соціально орієнтована неприбуткова організація не може бути створена у формі: державних корпорацій; державних підприємств; громадських об'єднань, які є політичними партіями.

У складі національної фінансової системи, побудованої згідно з функціональним походом, фінанси неприбуткових організацій утворюють ланку фінансових організацій, яка структурована за організаційно-правовими формами та галузевою приналежністю суб'єктів господарювання. Сформована

методологічна конструкція дозволяє аналізувати фінансову діяльність всіх економічних суб'єктів, продумувати заходи щодо мобілізації фінансових ресурсів із різних джерел та виконувати обґрунтування доцільних напрямів їх подальшого розвитку.

Організаційні засади неприбуткових організацій та функціонування в умовах ринкових відносин зумовлені нововведеннями в економіці та суспільстві, пов'язаними зі становленням, розвитком прав та свобод громадян, встановлених у Конституції України та які отримали закріплення у законодавчій базі [2].

Фінансово-економічні відносини в неприбутковому секторі, внаслідок розвитку конкуренції між організаціями різних організаційно-правових форм, належать до актуальних тем і є предметом досліджень українських і зарубіжних учених. У Національній економічній стратегії на період до 2030 року питання соціального характеру, що відображають інтереси населення територій, розглядаються як пріоритетні [3].

Внаслідок процесу побудови соціальної держави склалося розуміння, що для більш ефективного вирішення проблем та досягнення суспільно значущих результатів потрібно задіяти різноманітні можливості для розвитку благодійного неприбуткового сектора. На даний аспект вказує Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки [4].

Прийшло усвідомлення потреби у залученні благодійних неприбуткових організацій для надання послуг поруч із державними установами щодо вирішення проблем соціальної сфери. З іншої сторони, наполегливість питань розвитку конкуренції ініціює вжиття заходів у напрямі концентрації зусиль із залучення до цієї діяльності та активної участі у ній соціальних підприємців та інших бізнес-структур.

За практикою, діяльність неприбуткового сектора характеризується саме тими послугами, які дуже обмежено надаються комерційним сектором і створеними за участю держави структурами. Розвиток благодійного неприбуткового сектора має важливість у зв'язку зі збереженням існуючих та появою іннова-

ційних форм підтримки соціально вразливих груп населення. До вагомих причин можна віднести необхідність створення нових робочих місць не тільки високотехнологічних, а й організованих у дистанційному форматі.

Одне з ключових завдань – продовження соціальної інтеграції. Основу структури неприбуткового сектора становлять недержавні неприбуткові організації, зокрема благодійні. Від того, наскільки інтенсивно розвиватимуться фінансові відносини у неприбутковому секторі залежить ефективність роботи благодійних неприбуткових організацій.

У межах функціонального підходу національна фінансова система відображає сукупність взаємопов'язаних сфер та ланок фінансових відносин, що опосередковують формування та використання доходів, надходжень та накопичень економічних суб'єктів [5, с. 12].

Вивчення думок та експертних оцінок, представлених у наукових публікаціях з даної проблематики, дозволило обґрунтувати своєчасність формування позитивного сприйняття діяльності благодійних неприбуткових організацій у населення та у суспільстві. В основу дослідження було покладено припущення про те, що тільки на основі позитивної оцінки результатів роботи трудових колективів благодійних неприбуткових організацій можливий успішний розвиток у довгостроковій перспективі. Навпаки, негативне сприйняття діяльності неприбуткових організацій з надання послуг у соціальній сфері перешкоджає поширенню позитивного досвіду та зміцненню фінансово-економічних засад. Досвід країни Європейського Союзу повністю підтверджує зазначене [6, с. 168].

У середині 2010–2020-х років активізувалися вивчення різних форм надання державної фінансової підтримки благодійним неприбутковим організаціям, аналізу результатів їх діяльності та ефективності використання ресурсів, що залучаються. Для цих організацій (як реципієнтів) важливим стало отримання мандату довіри від різних партнерів, як донорів: органів влади всіх рівнів, державних

і суб'єктів господарської діяльності, громадян як споживачів послуг. З цією метою застосовуються дуже різноманітні форми надання фінансової підтримки, що знайшло відображення у Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року [7].

Фінансування – це процес виділення коштів благодійної організації у грошовій формі задля досягнення основної мети діяльності; допускає використання різних джерел: внутрішніх та зовнішніх чи позикових. Обсяги фінансування неприбуткових організацій за рахунок внутрішніх джерел дуже обмежені. Державна фінансова підтримка благодійних неприбуткових організацій здійснюється у зростаючих розмірах за рахунок бюджетних асигнувань. Напрями використання фінансових ресурсів неприбутковими організаціями переважно відповідають їх витратам, під якими розуміється грошова оцінка витрат матеріальних, трудових та інформаційних ресурсів для реалізації статутної мети діяльності.

Витрати можна поділити на адміністративні та цільові. До загальних відносяться витрати, пов'язані із змістом благодійної організації; орендні платежі; платежі утримання приміщень; оплата комунальних послуг; заробітну плату керівників, технічного персоналу; до цільових – на виробництво запропонованої послуги та оплату праці працівників, які безпосередньо беруть участь у виробництві суспільного блага.

Створення умов діяльності неприбуткових організацій належить до повноважень місцевих органів у структурі державної влади [9, с. 194]. Незалежно від характеру діяльності організації, витрати – це грошова оцінка витрат, доцільних для виробництва товарів або суспільних благ, вироблених протягом певного часу та мають документальне підтвердження.

У суспільстві усвідомлено необхідність сприяння функціонуванню неприбуткових організацій. Це спонукає законодавчі органи до проведення курсу на підтримку фінансової діяльності. Розвивається фінансова підтримка проєктів благодійних неприбуткових організацій на державному рівні. Застосування на

практиці такого підходу відкриває нові можливості для неприбуткових організацій, одночасно підвищуючи вимоги до їх діяльності. Це допомагає забезпечувати прозорість і доступність конкурсів, та об'єктивність прийнятих рішень.

Для грантової форми фінансової підтримки характерні деякі особливості. По-перше, вона призначена для вирішення широкого кола гострих соціальних завдань, специфічних для кожної конкретної території, і внаслідок цього неоднорідна для місцевих органів у межах одного регіону. По-друге, в повному обсязі заявки благодійних неприбуткових організацій отримують схвалення. Особливо це торкається благодійних організацій, які допомагають населенню під час війни [9].

В Україні відбувається реформування соціального обслуговування населення, основи якого закріплені у законодавстві: введено в обіг поняття отримувач соціальних послуг; неприбутковим організаціям надано права постачальників соціальних послуг, передані деякі функції з надання соціальних послуг населенню [10]. Низка національних проєктів, що реалізуються органами виконавчої влади України, передбачає відповідні заходи. Розроблено та реалізується комплекс заходів, спрямованих на забезпечення доступу недержавних організацій до надання адміністративних послуг нарівні з державними та комунальними установами. Результатом реформування стане зростання обсягів фінансування та зменшення обсягів державних коштів, що виділяються на підтримку галузей соціальної сфери.

Для сучасного періоду, характерною рисою якого є цифрова трансформація, межі діяльності неприбуткових організацій, насамперед благодійних закономірно розширюються. Необхідно знаходити нові можливості для залучення фінансових ресурсів з метою розвитку різних організаційно-правових форм благодійних неприбуткових організацій, розширення видів діяльності та переліку наданих суспільно значущих послуг.

Одним із основних додаткових джерел фінансування благодійних неприбуткових

організацій є фандрайзинг. Головне завдання фандрайзингу полягає у залученні фінансових, матеріальних, інформаційних і трудових (робота волонтерів) ресурсів, придбанні нових партнерів та друзів організації.

Залежно від потенціалу благодійних неприбуткових організацій можна виділити кілька конкретніших цілей, які можна реалізувати за допомогою застосування інструментів фандрайзингу: отримання необхідних ресурсів; досягнення мети організації та реалізація програм; зміцнення благополуччя суспільства. Становлення фандрайзингу як роботи, спрямованої на отримання пожертвувань, які робляться усвідомлено, на добровільній і безкорисливій основі, пов'язується з інтенсивністю розвитку неприбуткового сектора.

Цифровізація благодійного сектора можлива через застосування штучного інтелекту, роботів, чат-ботів, CRM-систем та волонтерських платформ. Набуває поширення думка про те, що вирішувати соціальні та екологічні проблеми краще за допомогою цифрових технологій, застосовуючи взаємодію неприбуткових організацій та бізнесу. Разом із виникненням нових завдань у сфері благодійності з'являються методи їх вирішення: благодійні стрими, онлайн-освіта, телемедицина, крауд-фандинг.

З метою підвищення ефективності роботи для застосування у практичній діяльності благодійних неприбуткових організацій можуть бути рекомендовані інструменти та інновації: CRM-система та систематизація взаємодії з клієнтами та цільовою аудиторією; цифровізація фандрайзингу; AR/VR-технології; платформа для взаємодії між грантодавцями, державою, меценатами та неприбутковими організаціями, волонтерами та активістами; хмарні послуги; платформа для оцінки та аналізу соціального ефекту від проведених з боку держави, бізнесу та суспільства проєктів та кампаній. Актуальні теми – використання штучного інтелекту і можливі наслідки цифровізації всіх процесів суспільству.

Менеджмент організацій дозволяє враховувати специфіку запропонованих для реалізації IT-рішень: одні з них можна адаптувати

з інших секторів економіки; інші потребують різного ступеня індивідуалізації продукції під замовлення конкретних споживачів шляхом внесення конструктивних чи дизайнерських змін. Рекомендовані заходи дозволяють краще врахувати індивідуальні запити та переваги різних соціальних груп споживачів.

У науковій літературі склалося розуміння цифрової економіки як системи соціальних, економічних та культурних відносин, в основі яких лежить використання інноваційних цифрових технологій [11, с. 306; 12]. Неприбуткові організації пристосовуються до особливостей ринкового середовища, що потребує відповідності наданих продуктів і послуг існуючим технічним та споживчим стандартам, соціальним нормам.

Держава підтримує функціонування неприбуткових організацій шляхом створення відповідної інституційної інфраструктури, яка включає необхідні інститути: політичні, юридичні та соціальні. У процесі функціонування неприбуткові організації, як економічні суб'єкти, спрямовані на застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Певні обмеження щодо обсягів державного фінансування ініціюють активізацію роботи з пошуку партнерів для реалізації проєктів соціального та екологічного спрямування. Участь меценатів і спонсорів допомагає вирішити низку важливих проблем благодійних неприбуткових організацій, серед яких – програмне забезпечення, придбання та встановлення необхідного обладнання, технологічна підтримка та дотримання інформаційної безпеки.

Усі названі та інші види витрат можна покрити лише на основі додаткових державних і приватних джерел фінансування. Збільшення припливу фінансових ресурсів можливо забезпечити через поглиблення зв'язків із партнерами з підприємницького сектору – юридичними та фізичними особами.

Цифрова трансформація є актуальною для більшості благодійних неприбуткових організацій, частина з них розпочали оволодіння відповідним інструментарієм. Є відмінності у цілепокладанні: на початковому етапі цифро-

вої трансформації організації планують використовувати інформаційно-комунікаційні технології переважно для фандрайзингу.

Розробка проєктів і програм на перспективу залежить від того, які завдання благодійна неприбуткова організація ставить. Будь-яка автоматизація та цифровізація внутрішніх процесів має переслідувати одне ключове завдання – підвищення внутрішньої ефективності організації.

Впровадження сучасних інструментів дозволяє значно скоротити обсяг ручної праці, підвищити якість роботи, скоротити витрати, знизити ймовірність помилок людського чинника. Складність інноваційних змін у тому, що вони потребують істотних ресурсних і часових витрат персоналу організації.

Як ключову характеристику менеджменту неприбуткових організацій та персоналу можна рекомендувати критерії оцінки – вміння працювати на випередження, пропозицію та апробацію нових способів вирішення проблем, застосування інноваційних технологій та способів комунікації.

Відбувається формування ринку соціальних послуг на якісно новій основі із розширеним складом учасників. Функції неприбуткових організацій розвиваються, а послуги, що надаються, істотно диверсифікуються. У процесі пошуку шляхів оптимізації економічної діяльності зорганізується соціальне партнерство, створюється конкурентне середовище за рахунок розширення реєстру постачальників соціальних послуг. З метою підвищення ефективності системи соціального обслуговування переглядаються моделі надання соціальних послуг, створюються нові механізми та засоби фінансування.

Життєво важливими питаннями для подальшого розвитку благодійних організацій є залучення нових партнерів для розширення масштабів підтримки, диверсифікація джерел фінансування, конструювання нових моделей роботи з отримувачами благ, збільшення медіа активності шляхом висвітлення різних аспектів діяльності у засобах масової інформації, підвищення поінформованості громадян та виховання довіри до неприбут-

кового сектору. Для цього потрібні зусилля та ініціатори у розвиток інноваційних механізмів виділення коштів для благодійних неприбуткових організацій. Це можуть бути інструменти: краудфандинг, спонсорство та благодійність юридичних та фізичних осіб.

Для успішної реалізації місцевих проєктів благодійним неприбутковим організаціям потрібна підтримка місцевих органів влади у вигляді прийняття цільових програм у складі відповідних державних програм.

Наявні у діяльності неприбуткових організацій невирішені питання актуалізують низку взаємозалежних проблем. Нормативно-правові засади діяльності благодійних неприбуткових організацій перманентно удосконалюються. Наприклад, розробка стандарту відкритості діяльності та звітності, регулярна публікація обов'язкових відомостей про використання фінансових коштів юридичних і фізичних осіб. Такі дії сприяють зростанню довіри до неприбуткового сектору, роль якого зростає в умовах формування громадянського суспільства в Україні, поглиблення європейської інтеграції та пошуку додаткових фінансових коштів з різних джерел. Наприклад, важливим аспектом диверсифікації є притягнення соціальних інвестицій у контексті програм корпоративної соціальної відповідальності підприємницького сектору.

На думку В. Стинської, нормативно-правова база у сфері благодійної діяльності в Україні потребує впровадження комплексної реформи, головне завдання якої – вдосконалення чинного законодавства [13, с. 397].

Висновок. Благодійні неприбуткові організації мають вагомий потенціал. Їх внесок у економічний розвиток збільшується. Це можна проілюструвати різноманітністю способів мобілізації фінансових ресурсів із різних джерел і використанням інноваційних механізмів фінансування програм і проєктів. З метою активізації даної діяльності створюється інституційна інфраструктура, розвивається місцевий рівень економічної політики, а її зміст трансформується відповідно до потреб громадянського суспільства, що формується.

Благодійні неприбуткові організації покликані реалізувати суспільно значущі цілі: соціальні, культурні, благодійні, освітні, наукові, управлінські. У процесі функціонування створюються нові робочі місця, що сприяє зростанню доходів населення, підвищенню зайнятості у сферах творчої діяльності, зростанню інтелектуального потенціалу.

У період трансформації держави до вимог Європейського Союзу закономірно розширюється сфера діяльності благодійних неприбуткових організацій, відбувається переоцінка

потенціалу, переглядаються і ускладнюються функції. Для успішної діяльності необхідно впроваджувати інформаційно-комунікаційні технології, переводити ряд напрямів діяльності у мережу Інтернет, у тому числі щодо фінансової сфери діяльності.

Усі названі обставини зумовлюють підвищення інтересу до дослідження проблем, що зберігаються у благодійних неприбуткових організацій, сприяють розвитку наукових досліджень теоретичного та практичного характеру.

Список використаних джерел:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5073-17>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vrText>
3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>
4. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
5. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Проць І. М., Скриньковський Р. М., Лозинський Ю. Р. Фінансове право України: навчальний посібник. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с.
6. Кожушко О. О. До питання адміністративно-правового регулювання порядку створення, діяльності та припинення благодійних організацій (у світлі запозичення зарубіжного досвіду). *Нове українське право*. 2022. Випуск 6. Том 1. С. 166–171.
7. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
8. Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. і ін. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник. Вид. 2-е. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.
9. Гранти для громадських організацій, які допомагають українцям під час війни. EU. URL: <https://houseofeurope.org.ua/opportunity/353>
10. Про організацію надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>
11. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с.
12. Огляд інструментів цифрової трансформації економіки України у січні 2023 року. НІСД. 15.05.2023 р. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-tyfrovoyi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-u-sichni>
13. Стинська В. В. Нормативно-правове регулювання благодійної діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Випуск 1 (48). С. 396–399.

References:

1. Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii: Zakon Ukrainy vid 05.07.2012 r. № 5073-VI [On charitable activities and charitable organizations: Law of Ukraine No. 5073-VI of July 05, 2012]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5073-17> [in Ukrainian].
2. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine No. 254k/96-BP of June 28, 1996]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vrText> [in Ukrainian].

3. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2021 r. № 179 [On the approval of the National Economic Strategy for the period until 2030: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 179 of March 03, 2021]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25> [in Ukrainian].

4. Pro Natsionalnu stratehiiu spryannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021-2026 roky: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27.09.2021 r. № 487/2021 [On the National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021–2026: Decree of the President of Ukraine No. 487/2021 of September 27, 2021]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> [in Ukrainian].

5. Kovaliv, M. V., Yesimov, S. S., Prots, I. M., Skrynkovskyi, R. M., Lozynskyi, Yu. R. (2022). *Finansove pravo Ukrainy: navchalnyi posibnyk* [Financial law of Ukraine: textbook]. Lviv: SPOLOM, 394 p. [in Ukrainian].

6. Kozhushko, O. O. (2022). Do pytannia administratyvno-pravovoho rehuliuвання poriadku stvorennia, diialnosti ta pryypynennia blahodiinykh orhanizatsii (u svitli zapozychennia zarubizhnoho dosvidu) [On the issue of administrative and legal regulation of the order of creation, activity and termination of charitable organizations (in the light of borrowing foreign experience)]. *Nove ukrainske pravo (New Ukrainian law)*, 6 (1), 166–171 [in Ukrainian].

7. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 r. № 722/2019 [On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030: Decree of the President of Ukraine No. 722/2019 of September 30, 2019]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [in Ukrainian].

8. Ostapenko, O. I., Kovaliv, M. V., Yesimov S. S., et al. (2021). *Administratyvne pravo Ukrainy (zahalna chastyna): navchalnyi posibnyk* [Administrative law of Ukraine (general part): textbook]. Lviv: SPOLOM, 616 p. [in Ukrainian].

9. Hranty dlia hromadskykh orhanizatsii, yaki dopomahaiut ukraintsiam pid chas viiny. EU [Grants for public organizations that help Ukrainians during the war. EU]. Retrieved from <https://houseofeurope.org.ua/opportunity/353> [in Ukrainian].

10. Pro orhanizatsiiu nadannia sotsialnykh posluh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.06.2020 r. № 587 [On the organization of the provision of social services: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 587 of June 1, 2020]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

11. Kovaliv, M. V., Yesimov, S. S., Yarema, O. H. (2022). *Informatsiine pravo Ukrainy: navchalnyi posibnyk* [Information law of Ukraine: a textbook]. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 416 p. [in Ukrainian].

12. Ohliad instrumentiv tsyfrovoi transformatsii ekonomiky Ukrainy u sichni 2023 roku. NISD. 15.05.2023 r. [Review of tools for digital transformation of Ukraine's economy in January 2023. NISD. May 15, 2023]. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-tsyfrovoyi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-u-sichni> [in Ukrainian].

13. Stynska, V. V. (2021). Normatyvno-pravove rehuliuвання blahodiinoi diialnosti v Ukraini [Normative and legal regulation of charitable activities in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: seriia: pedahohika. sotsialna robota (Scientific Bulletin of Uzhhorod University: series: Pedagogy. Social work)*, 1 (48), 396–399 [in Ukrainian].